

Chodíte dýl, nebo později?

Alena Davidová (studentka Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK)

Už se vám někdy stalo, že jste si s někým nerozuměli, i když jste oba mluvili svým rodným, tedy českým, jazykem? Mně se to přihodilo poměrně nedávno a chtěla bych vám teď tuto mírně úsměvnou příhodu vyprávět.

Stalo se to na jedné dvoudenní akci, na kterou hned první den někteří přišli o něco dříve a čas před začátkem akce si krátili společenskou konverzací. Já jsem dorazila těsně před začátkem akce. Druhý den tomu bylo podobně.

Když jsem se během druhého dne chtěla zapojit do jedné diskuse probíhající během obědové pauzy, moc jsem nevěděla, o čem je přesně řeč. Debatujících jsem se proto zeptala, o čem kráčí. Dostalo se mi odpovědi: „*Ty to nemůžeš vědět, protože ty jsi tady byla dýl.*“ A komická situace byla na světě. Odpověděla jsem totiž: „*Ne, nebyla, já jsem přece včera odcházela společně s vámi.*“ Nic zvláštního vám na tom zatím nepřipadá? Ani nemůže. Pokud ovšem nevíte, že už v této chvíli mluvil každý z nás o něčem jiném. Tušíte, v čem je zakopaný pes? Ano, v používání, resp. záměně slova *dýl* (spisovně *déle*) se slovem *později*. Chvíli nám totiž trvalo, než jsme se pochopili, resp. než právě mně došlo, že se mi dotyční nesnaží sdělit, že jsem na onom místě setrvala delší dobu než oni, nýbrž že jsem tam přišla naopak o nějakou dobu později. Ačkoliv jsem měla pocit, že zrovna já mluvím jednoznačně, byla jsem to zároveň také já, kdo si chvíli připadal jako mimozemšťan, který nic nechápe.

V čem tedy spočíval onen problém vzájemného nepochopení? Na základní a střední škole, kde bývá kladen důraz na spisovnou češtinu, se všichni učíme používat slovo *déle* pro vyjádření většího časového úseku („*zdržím se dnes v práci déle*“) a také pro vyjádření něčeho, co se stalo už dávno („*už je to déle, co jsem s ním mluvil*“) a slovo *později* pro vyjádření něčeho, co se stalo nebo stane až po uplynutí určitého času nebo v pokročilé době („*přijedeme k vám až o týden později*“). Zatímco v oficiálním psaném projevu asi nikdo z nás tyto výrazy nezaměňuje, v ústním projevu, kdy používáme převážně hovorovou češtinu, je situace jiná. Jak jsem dohledala v některých zdrojích, použití výrazů *déle* a *později* se v běžné mluvené řeči liší kraj od kraje, resp. v Čechách převládá použití výrazu *dýl*, zatímco obyvatelé Moravy a ve Slezsku pro pozdější (nikoliv pozdní) příchod použijí zásadně výraz *později*. Pokud chtějí mluvčí vyjádřit vyloženě pozdní příchod, v Čechách často uslyšíte, že jste přišli *dlouho*, ale na Moravě jste dorazili zkrátka *pozdě*.

Pro doložení mého tvrzení a zřehlednění této problematiky se podívejte na mapku, kterou jsem převzala z Českého jazykového atlasu Ústavu pro jazyk český.

Na mapce můžeme vidět, že obyvatelé Slezska a česko-slovenského pomezí používají také nářeční výraz *neskoro*. To je podle mého názoru vliv právě slovenštiny, kterou mohou obyvatelé těchto oblastí slyšet takřka už za rohem. Pokud ale tento nářeční výraz, tedy výraz *neskoro*, budeme brát za původně slovenský a přeložíme jej do češtiny, pak tímto přesným překladem dostaneme opět výraz *později*, nikoliv *dýl*. Slovu *dýl*, resp. *déle* totiž ve slovenštině odpovídá ekvivalent *dlhšie*.

Ale vraťme se k rozhovoru, který jsem zmínila v úvodu svého psaní. Ačkoliv o této záměně slov poměrně dlouho vím (před pár lety jsem ji znala prakticky jen z nějaké televizní debaty, kdy mi vyjádření typu „*přišel dýl*“ tzv. trhlo uši, ale od svého pobytu v Praze ji vnímám intenzivně), je tu ještě něco, co moje nedorozumění umocnilo. Je to spojení slova *dýl* se slovesem *být*. Kdyby mi totiž dotyčný odvětil „*Ty jsi přišla dýl.*“, asi bych se zmást nenechala. Připadalo by mi to sice – jakožto rodilé Moravance – poněkud zvláštní, ale zároveň bych věděla, že takto se v Praze zkrátka mluví (to není nic proti Pražanům, nutno dodat, že my Moravané máme pro změnu řadu jiných divných obrátů), a zmást bych se nenechala. Ale když mi bylo řečeno „*Ty jsi tady byla dýl.*“, skutečně jsem začala přemýšlet o tom, zda jsem se na onom místě nezdržela déle než oni. Sloveso *být* se totiž používá pro statickou situaci a vyjadřuje nějaké nacházení se na jednom místě, kdy u něj můžeme počítat délkou trvání. Naproti tomu dokonavé sloveso *přijít* se používá pro situaci dynamickou, přičemž označuje jednorázový pohyb odněkud někam. Nepřekvapilo by nás tedy, kdyby se pojilo s nějakým časovým bodem, nikoli délkou trvání.

A co vy? Máte podobnou zkušenost? Také si s někým občas takto nerozumíte?